

COVID-19 Tanısı Almış Hastaların Taburculuk Sonrası Yaşadıkları Sağlık Sorunları ve Psikolojik Sağlamlık Düzeyleri

Nurten TERKEŞ* Sedanur İLTER** Sabriye UÇAN YAMAÇ***

* Dr. Öğr. Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Bucak Sağlık Yüksekokulu, İç Hastalıkları Hemşireliği ABD, Burdur, Türkiye, ORCID: 0000-0002-1644-8382

** Hemşire, Dr. Lütfi Kırdar Şehir Hastanesi, Yoğun Bakım Ünitesi, İstanbul, Türkiye, ORCID: 0000-0003-3108-3489

*** Dr. Öğr. Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Bucak Sağlık Yüksekokulu, Ebelik Bölümü, Burdur, Türkiye, ORCID: 0000-0002-3932-8017

ÖZET

Bu çalışmada, COVID-19 tanısı almış hastaların taburculuk sonrası yaşadıkları sağlık sorunlarının ve psikolojik sağlamlık düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Tanımlayıcı, ilişkisel ve kesitsel tipteki bu araştırma 10 Kasım 2021 – 10 Nisan 2022 tarihleri arasında bir ilçe devlet hastanesinde yatarak tedavi gören 142 COVID-19 tanısı almış hasta ile yapılmıştır. Verilerin toplanmasında, Kişisel Bilgi Formu, Taburculuk Sonrası Yaşanan Sağlık Sorunları Formu ve Psikolojik Sağlamlık Ölçeği kullanılmıştır. Katılımcıların taburculuk sonrası yaşadıkları sağlık sorunları değerlendirildiğinde, ilk üç sırada solunum sıkıntısı, uyku problemi ve dikkatte azalma olduğu saptanmıştır. Katılımcıların psikolojik sağlamlık ile cinsiyet, sigara kullanma durumu ve uyku problemi yaşama ile arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($p<0.05$). Ayrıca yapılan regresyon analizinde korku ve kaygı hissetme durumunun psikolojik sağlamlık düzeyini yordadığı belirlenmiştir. Çalışma sonuçlarımıza göre kadınların, sigara kullananların, uyku problem yaşayanların ve korku/kaygı hissedenlerin psikolojik sağlamlıklarının daha düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Hastalara hemşire tarafından verilen taburculuk eğitimlerinde bu değişkenlerin göz önünde bulundurulması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, hemşirelik, psikolojik sağlamlık, sağlık sorunları, taburculuk.

The Health Problems and Psychological Resilience Levels of Patients with Covid-19 After Discharge

ABSTRACT

In this study, it was aimed to determine the health problems and psychological resilience levels of patients diagnosed with COVID-19 after discharge. This descriptive, relational and cross-sectional study was conducted with 142 patients diagnosed with COVID-19 who were hospitalized in a district state hospital between 10 November 2021 and 10 April 2022. Personal Information Form, Health Problems Experienced After Discharge Form and Psychological Resilience Scale were used to collect data. When the health problems experienced by the participants after discharge were evaluated, it was determined that respiratory distress, sleep problem and decreased attention were in the first three ranks. The relationship between the participants' psychological resilience and gender, smoking status and having sleep problems was found to be statistically significant ($p<0.05$). In addition, in the regression analysis, it was determined that the state of feeling fear and anxiety predicted the level of psychological resilience. According to our study results, it is seen that the psychological resilience of women, smokers, those who have sleep problems and those who feel fear/anxiety is lower. It is recommended to consider these variables in the discharge training given to the patients by the nurse.

Keywords: COVID-19, nursing, psychological resilience, health problems, discharge.

Sorumlu yazar: nurterterkes@gmail.com

Geliş tarihi: 16.04.2022

Kabul tarihi: 12.08.2022

Atf için: Terkeş, N., İter, S & Uçan Yamaç, S. (2022). COVID-19 tanısı almış hastaların taburculuk sonrası yaşadıkları sağlık sorunları ve psikolojik sağlamlık düzeyleri. KAEÜ Sađl. Bil. Derg., 6(2), 122-129.

GİRİŞ

COVID-19 virüsü ilk olarak Aralık 2019 yılında Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkmıştır. Dünya genelinde hızlı bir yayılım göstermiş ve 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemik sürecin başladığı resmi olarak ilan edilmiştir (WHO, 2020). COVID-19 pandemisi, insan sağlığı için ciddi riskler ortaya çıkarmıştır. Hatta birçok hastanın hayatını kaybetmesine sebep olmuştur (Qiu ve ark., 2020). Pandemi sürecinde öncelikli olarak akciğer problemleri olmak üzere, yaşanan erken dönem semptomların giderilmesine yönelik girişimlerde bulunulmuştur. Fakat ilerleyen yıllarda COVID-19 virüsünün oluşturabileceği uzun vadeli semptomların neler olduğu, bu sorunlara ilişkin tanı ve tedavi yöntemlerine odaklanılacağı bildirilmiştir (Türktaş & Oğuzülgen, 2020).

Hastaneye yatarak tedavi gören COVID-19 hastalarının bir yıl içerisinde radyolojik değişikliklerinde iyileşme olabileceği belirtilmiştir (Raghu & Wilson, 2020). Wang ve ark. (2020)'na göre, yatarak tedavi gören COVID-19 hastalarının taburculuk sonrası ortalama 24. günlerinde tamamına yakınının radyolojik incelemelerinde hala buzlu cam görünümünün bulunduğu bildirilmiştir (Wang ve ark., 2020). COVID-19 hastalarının taburculuk sırasında var olan anormal solunum fonksiyonlarının değerlendirildiği çalışmada, hastaların yaklaşık 27. gününde taburcu edildiği, pnömonisi olmayan üçte birinde, pnömonisi olanların yaklaşık yarısında, ağır pnömonilerin %82'sinde diffüzyon kapasitesi düşük olarak görülürken, hastaların yaklaşık yarısında akciğer kapasitesinin normalin altında olduğu bildirilmiştir (Mo ve ark., 2020). Literatürde de verildiği gibi, COVID-19 pandemisinde erken komplikasyonlar bilinirken orta ve uzun süreçte meydana gelebilecek sorunlar saptanmaya veya belirlenmeye çalışılmaktadır (Türktaş & Oğuzülgen, 2020). Bu nedenle taburculuk sonrası hastaların yaşadıkları sağlık problemlerinin belirlenmesinin hastaların takibi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

COVID-19 sürecinde insanların sadece fiziksel sağlığı etkilenmemektedir, psikolojik olarak da ciddi etkilenimler yarattığı bilinmektedir (Karal & Biçer, 2020; Qiu ve ark., 2020). Psikolojik sağlık kavramı sevilen birinin ölümü, hayati tehlike yaratan bir hastalığın varlığı, doğal afetler, eşinden ayrılma ve pandemik süreçlerde meydana gelen travmatik yaşantılar sonrasında görülen bir durumdur (Öz & Yılmaz, 2009). Bu süreçte bireyler var olan alışkanlıklarında vazgeçerek, yeni sürece adaptasyona yönelik yeni bir yaşam tarzı oluşturmak zorunda kaldılar. Bu süreçte COVID-19 hastalarının taburculuk sonrası yaşadıkları sorunların ve psikolojik sağlık düzeylerinin ne durumda olduğu önemlidir. Psikolojik sağlık düzeyi iyi olan bireylerin, yaşanan bu travmatik durumlardan daha az etkilendikleri ve bu sorunlarla daha kolay başettikleri bildirilmektedir (Okan ve ark., 2020). COVID-19 hastalarının taburculuk sonrası yaşanabilecek sorunlar ve pandeminin psikolojik sağlamlık düzeyleri üzerine uzun dönemli etkisini belirlemeye yönelik sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır.

Bu araştırmanın amacı, COVID-19 tanısı almış hastaların taburculuk sonrası yaşadıkları sağlık sorunlarının ve psikolojik sağlamlık düzeylerinin belirlenmesidir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Bu araştırma tanımlayıcı, ilişkisel ve kesitsel tiptedir.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini bir ilçe devlet hastanesinde yatarak tedavi gören ve en az bir ay önce taburcu olan COVID-19 hastaları oluşturmuştur. Çalışmaya başlamadan önce örneklem hesabı yapılmıştır. Örneklem sayısı G-Power 3.1.9.7 programında correlation=0,2, $\alpha=0,050$, power $(1 - \beta) = 0,95$ alınarak 142 kişi olarak hesaplanmıştır. Veri toplama tarihleri arasında hesaplanan sayıya ulaşılmıştır. Araştırmaya alınma kriterleri; en az 1 ay önce taburcu olmuş olması, çalışmaya katılmayı kabul etmesi ve iletişim engeli olmamasıdır. Veriler sosyal mesafe ve maske kurallarına uyularak araştırmacılar tarafından yüz yüze toplanmıştır. Araştırmaya katılmak istemeyen, görüşme sırasında tüm sorulara cevap vermeyen, araştırmaya katılmaktan vazgeçen kişiler çalışma dışı bırakılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri; kişisel bilgi formu, taburculuk sonrası yaşanan sorunlar formu ve kısa psikolojik sağlamlık ölçeği ile toplanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Form, araştırmacılar tarafından literatür taranarak (Erkoç & Danış, 2020; Kasapoğlu, 2020; Kimter, 2020; Wang ve ark., 2020) oluşturulmuştur. Formun içeriğinde katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, mesleği, taburculuk süresi, başka kronik hastalığın varlığı gibi sorular yer almıştır.

Taburculuk Sonrası Yaşanan Sorunlar Formu: Form, araştırmacılar tarafından literatür taranarak (Mo ve ark, 2020; Türkteş & Oğuzülgen, 2020) oluşturulmuştur. Formun içeriğinde katılımcıların taburculuk sonrası yaşayabilecekleri solunum sıkıntısı, yeme problemi, uyku problemi, dikkatte azalma, unutkanlık, korku ve kaygı hissetme, yaşamdan keyif alamama gibi sağlık sorunlarına ilişkin sorular yer almaktadır. Soruların uygunluğuna ilişkin üç hemşirelik öğretim üyesinden uzman görüşü alınmıştır. Uzman görüşü sonrası forma son hali verilmiştir.

Kısa Psikolojik Sağlık Ölçeği: Ölçek, Smith ve ark. (2008) tarafından geliştirilmiş olup, Türkçe geçerlilik güvenilirliği Doğan (2015) tarafından yapılmıştır. Ölçek beşli likert tipte, altı maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin 2, 4 ve 6. maddeleri test olarak puanlanmaktadır. Ölçekten en az 6 en fazla 30 puan alınmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puan psikolojik sağlık düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Orijinal ölçeğin Chonbach Alfa değeri 0.83'dür (Smith ve ark., 2008; Doğan, 2015). Bizim çalışmamızda ölçeğin Chonbach Alfa değeri 0.78 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırma 10 Kasım 2021 – 10 Nisan 2022 tarihleri arasında yürütülmüştür. Araştırma kapsamında bir ilçe devlet hastanesinde yatarak tedavi gören ve en az bir ay önce taburcu olan COVID-19 hastaları ile yüz yüze görüşülmüştür. Veriler, hastalar taburculuk sonrası kontrole geldiklerinde toplanmıştır.

Verilerin Analizi

İstatistiksel analiz SPSS 21 paket programı ile yapılmıştır. Veriler, normal dağılım göstermediği için sürekli değişkenlerin gruplar arası farklılıkları için Kruskal-Wallis, Mann-Whitney U ve sağlık sorunları ile ölçek puanları arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için Regresyon Analizi yapılmıştır. Hata düzeyi olarak $p < 0.05$ olarak alınmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın yürütülebilmesi için, araştırmaya başlamadan önce Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan (03.11.2021, GO 2021/354) etik kurul ve kurum izni alınmıştır. Araştırmaya başlamadan önce katılımcıların yazılı ve sözel izinleri alınmıştır. Çalışmamızda Helsinki Deklarasyonu Prensiplerine uyulmuştur.

BULGULAR

Katılımcıların yaş ortalaması 31.46 ± 13.48 olup %57.3'ünün 30 yaş altı, %59.8'inin kadın, %56.3'ünün bekar, %45.1'inin üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Ayrıca araştırmaya katılan bireylerin %30.2'sinin işçi, %14.1'inin en az bir tane kronik hastalığa sahip olduğu, %33.1'inin sigara kullandığı, %63.4'ünün taburcu olduğundan bu yana 6 aydan fazla süre geçtiği belirlenmiştir (Tablo 1). Araştırmaya katılan bireylerin Psikolojik Sağlık Ölçeği'nden aldıkları toplam puan ortalaması 18.23 ± 5.21 'dir.

Tablo 1. Katılımcıların Kişisel Özelliklerine Göre Dağılımı (n=142)

Kişisel Özellikler		
Yaş ($\bar{X}\pm SS$)	31.46±13.48	
Yaş grupları	n	%
30 yaş altı	82	57.3
30-40 yaş	32	21.7
40 yaş üstü	28	21.0
Cinsiyet		
Kadın	85	59.8
Erkek	57	40.2
Medeni durum		
Evli	62	43.7
Bekar	80	56.3
Eğitim durumu		
İlköğretim	36	25.4
Lise	42	29.5
Üniversite ve üzeri	64	45.1
Meslek		
İşçi	43	30.2
Memur	37	26.0
Ev hanımı	26	18.4
Öğrenci	26	18.4
Emekli	10	7.0
Kronik hastalığının varlığı*		
Evet	20	14.1
Hayır	122	85.9
Sigara kullanma durumu		
Evet	47	33.1
Hayır	95	66.9
Favipiravir kullanımı		
Evet	48	33.8
Hayır	80	56.3
Bilmiyorum	14	9.9
Taburculuktan buy ana geçen süre		
1 ay	35	24.6
2-6 ay	17	12.0
6 aydan fazla	90	63.4

*Hipertansiyon, kalp hastalığı, solunum yolu hastalığı, tip 2 diyabet.

Araştırmadaki katılımcıların taburculuk sonrası yaşadıkları sağlık sorunları değerlendirildiğinde, %42.2'sinin solunum sıkıntısı, %38'inin yeme sorunu, % 43.7'sinin uyku sorunu, %45.1'inin dikkatte azalma, %30.8'inin unutkanlık, %60.6'sının korku ve kaygı hissettiği ve %43.7'sinin yaşamdan keyif alamadığı görülmüştür (Tablo 2).

Tablo 2. Taburculuk Sonrası Yaşanan Sağlık Sorunları (n=142)

Değişkenler	Evet		Hayır	
	n	%	n	%
Solunum sıkıntısı	60	42.2	82	57.8
Yeme problemi	54	38	88	62
Uyku problemi	62	43.7	80	56.3
Dikkatte azalma	64	45.1	78	54.9
Unutkanlık	58	30.8	84	59.2
Korku ve kaygı hissetme	86	60.6	56	39.4
Yaşamdan keyif alamama	62	43.7	80	56.3

Araştırmaya katılan bireylerin tanıtıcı özelliklerine göre Psikolojik Sağlamlılık Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamaları karşılaştırıldığında psikolojik sağlamlılık ile cinsiyet, sigara kullanma durumu ve uyku problemi yaşama ile arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur ($p<0.05$) (Tablo 3).

Tablo 3. Katılımcıların Tanıtıcı Özelliklerine Göre Psikolojik Sağlamlılık Ölçeğinin Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması ($n=142$)

Tanıtıcı Özellikler	Psikolojik Sağlamlık Ölçeği Puanı
Cinsiyet	
Kadın	16.20±4.45
Erkek	21.35±4.80
Test	$z=-3.882$ $p=0.000$
Sigara kullanma durumu	
Evet	21.03±5.51
Hayır	16.78±4.45
Test	$z=-2.884$ $p=0.004$
Uyku problemi	
Evet	15.31±4.81
Hayır	19.37±5.58
Test	$z=-2.852$ $p=0.000$

*Sadece psikolojik sağlamlılık ölçeği ile arasında istatistiksel olarak anlamlı olan tanıtıcı özellikler tabloya eklenmiştir.

Regresyon analizi sonuçları değerlendirildiğinde, cinsiyet, sigara kullanma durumu ve uyku problemi yaşamının psikolojik sağlamlılığın %25'ini açıkladığı; erkek olan ($OR=0.39$, $p=0.03$) ve uyku problemi olmayanların ($OR=-0.30$, $p=0.01$) psikolojik sağlamlılık düzeyinin yüksek olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$) (Tablo 4).

Tablo 4. Tanıtıcı Özellikler ile Psikolojik Sağlamlılık Ölçeği Puanı Regresyon Analizi Sonuçları ($n=142$)

Değişkenler	Psikolojik Sağlamlılık Ölçeği			
	R	Adjusted R ²	F	p
	0.50	0.25	7.68	0.00**
	B	β	t	p
Cinsiyet	4.18	0.39	3.03	0.03*
Sigara kullanma durumu	-1.60	-0.14	-1.06	0.29
Uyku problemi	-1.69	-0.30	-2.59	0.01*

* $p < 0.05$

TARTIŞMA

Bu çalışmada COVID-19 tanısı almış hastaların taburculuk sonrası yaşadığı sağlık sorunları ve pandeminin psikolojik sağlamlılık düzeyleri üzerine etkisi incelenmiştir.

Çalışmamızda katılımcıların psikolojik sağlamlılık düzeylerinin (18.23 ± 5.21) orta düzeyde olduğu bulunmuştur. Çalışmamıza benzer şekilde Kasapoğlu'nun yaptığı çalışmaya göre katılımcıların psikolojik sağlamlılık ölçeğinden alınan puan ortalaması 20.75 ± 4.79 olarak bulunmuştur (Kasapoğlu, 2020). Başka bir çalışmada, katılımcıların yarıya yakınının depresyon, yaklaşık üçte birinin anksiyete ve dörtte birinde hem depresyon hem de anksiyete yaşadığı bildirilmektedir (Gao ve ark., 2020). COVID-19 tanısı ile yatan hastalar üzerinde yapılan bir çalışmada, katılımcıların %34.7'sinde anksiyete belirtileri, %28.4'ünde depresyon semptomları yaşadığı bulunmuştur (Kong ve ark., 2020). COVID-19 salgını tüm toplumu sosyal anlamda etkilerken bulgularda da gördüğümüz gibi psikolojik anlamda da kişileri olumsuz etkilemektedir.

Araştırma bulgularımızda katılımcıların taburculuk sonrası yaşadıkları sağlık sorunları değerlendirildiğinde, ilk üç sırada solunum sıkıntısı, uyku sorunu ve dikkatte azalma olduğu görülmektedir. Çalışmamıza benzer şekilde Çelebi'nin COVID-19 hastaları ile yaptığı çalışmada katılımcıların yarısına yakınının yaşadıkları kaygı nedeniyle uyku problemleri yaşadığı belirtilmektedir

(Çelebi, 2020). Başka bir çalışmada mekanik ventilasyon gereksinimi olmayan ciddi COVID-19 pnömoni tanısı ile yatan hastaların taburculuk sonrası 6. haftada yapılan solunum fonksiyon testlerinde iyileşme olmadığı bildirilmektedir (Daher ve ark., 2020). Taburculuk sonrası yaşanan sorunların genel olarak solunum sıkıntısı ve uyku sorunları olduğu, bu sorunların çözümüne ve desteklenmesi için hemşirelerin taburculuk eğitimleri ve uzaktan evde izleme desteklemeleri gerekmektedir.

Çalışma bulgularımızda kadınların psikolojik sağlamlılık düzeylerin erkeklere göre daha kötü olduğu bulunmuştur. Çalışmamıza benzer şekilde Çelebi'nin yapmış olduğu çalışmaya göre, psikolojik sağlamlılık düzeyinin cinsiyet değişkeni açısından farklılaştığı, kadınların psikolojik sağlamlıklarının daha düşük olduğu bildirilmektedir. Literatür incelendiğinde birçok çalışma sonucunun bizim bulgularımızı desteklediği görülmektedir (Deniz ve ark., 2020; Erkoç & Danış, 2020; Kimter, 2020). Psikolojik dayanıklılık düzeyinin cinsiyete göre farkının nedeninin, kadınların erkeklere göre ev işleri, çocuk bakımı gibi konularda daha fazla sorumluluk almalarından kaynaklanmış olabileceği ileri sürülmektedir (Aydın ve ark., 2019). Çalışmamıza benzer sonuçlar olmasının yanı sıra, psikolojik sağlamlılık düzeyinin cinsiyet faktöründen etkilenmediğini gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Aydın & Egemberdiyeva, 2018; Dursun & Özkan, 2019). Oluşan bu farklılıkların, cinsiyet faktöründen bağımsız olarak kişilerin yaşadığı travmalar, olumsuz yaşam koşulları, aile için süreçlerde yaşanan sıkıntılar, sosyal destek yetersizliği gibi durumlardan kaynaklanmış olabileceği belirtilmektedir (Erkoç & Danış, 2020).

Araştırma bulgularımıza göre, uyku problemi yaşayanların psikolojik sağlamlılık düzeylerinin anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca yapılan regresyon analizi sonucuna göre korku ve kaygı hissedenenlerin psikolojik sağlamlılık düzeylerinin daha düşük olduğu görülmektedir. Literatüre bakıldığında yapılan bir çalışmada psikolojik sağlamlılık ile iyi uyku arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu bildirilmektedir (Çelebi, 2020). Bir başka çalışma da psikolojik sağlamlık düzeyi arttıkça kaygı düzeylerinin azaldığı sonucuna varıldığı belirtilmektedir (Artan ve ark., 2020). Sonuçlar değerlendirildiğinde, psikolojik sağlamlık düzeyi düşük olan bireylerin bu süreçte daha yoğun kaygı yaşadıkları ve bu durumun uyku gibi günlük gereksinimlerini olumsuz etkiledikleri söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışma sonuçlarımıza göre araştırmaya katılan bireylerin psikolojik sağlamlılık ile cinsiyet, sigara kullanma durumu ve uyku problemi yaşama ile arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Ayrıca taburculuk sonrası korku ve kaygı hissedenenlerin psikolojik sağlamlılık düzeylerinin yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Bu konuyla ilgili araştırma yapacak kişilerin bulgularda da ortaya koyduğumuz değişkenleri göz önünde bulundurarak daha kapsamlı ve deneysel çalışmalar yapmaları önerilmektedir. Ek olarak, COVID-19 salgını nedeniyle ortaya çıkan stres, kaygı gibi psikolojik sorunların ve kişilerin psikolojik sağlamlılık düzeylerini artırıcı, keyif verici etkinlikler düzenlenmesi ve bu konuda hastaların teşvik edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca hemşirelerin taburculuk eğitimlerinde hasta değişkenleri göz önünde bulundurarak taburculuk eğitimlerini planlamaları, evde bakımlarına yönelik hasta yakınlarını bilgilendirmeleri önerilmektedir. Eğitimlerin ve izlemin taburculukla sonlandırılmaması verilen eğitimlerin etkinliğinin değerlendirilmesi için hastaların evde ya da uzaktan izlemlerinin yapılması önerilir.

ARAŞTIRMANIN ETİK YÖNÜ

Araştırmanın yürütülebilmesi için, araştırmaya başlamadan önce Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan (03.11.2021, GO 2021/354) etik kurul ve kurum izni alınmıştır. Araştırmaya başlamadan önce katılımcıların yazılı ve sözel izinleri alınmıştır. Çalışmamızda Helsinki Deklarasyonu Prensiplerine uyulmuştur.

YAZAR KATKI ORANI

Fikir/kavram: NT; Tasarım: NT, Sİ; Veri toplama: NT, Sİ, SUY; Veri işleme: NT, Sİ, SUY; Analiz ve/veya Yorum: NT, Sİ; Kaynak tarama: NT, Sİ, SUY; Makalenin Yazımı: NT, SUY; Eleştirel İnceleme: NT, Sİ, SUY.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

FİNANSAL DESTEK

Bu çalışma mali açıdan desteklenmemiştir.

KAYNAKLAR

Artan, T., Atak, I., Karaman, M., & Cebeci, F. (2020). Koronavirüs (Covid-19) salgınında sosyodemografik özellikler, psikolojik sağlık ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişki. *Electronic Turkish Studies*, 15(6), 79-94.

Aydın, İ., Öncü, E., Akbulut, V., & Küçükılıç, S. (2019). Öğretmen adaylarında boş zaman sıkılma algısı ve psikolojik sağlık ilişkisi. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 21(1), 1-15.

Aydın, M., & Egemberdiyeva, E. (2018). Üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlık düzeylerinin incelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 3(1), 37-53.

Çelebi, G. Y. (2020). Covid-19 salgınına ilişkin tepkilerin psikolojik sağlık açısından incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 471-483.

Daher, A., Balfanz, P., Cornelissen, C., Müller, A., Bergs, I., Marx I., Müller-Wieland, D., Hartmann, B., Dreher, M., & Müller, T. (2020). Follow up of patients with severe coronavirus disease 2019 (Covid-19): Pulmonary and extrapulmonary disease sequelae. *Respir Med*, 174, 106197, 1-7.

Deniz, S., Çimen, M., & Yüksel, O. (2020). Psikolojik sağlamlığın iş stresine etkisi: Hastane çalışanlarına yönelik bir araştırma. *Sakarya Üniversitesi, İşletme Bilimi Dergisi (JOBS)*, 8(2), 351-370.

Doğan, T. (2015). Kısa Psikolojik Sağlık Ölçeği'nin Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 3(1), 93-102.

Dursun, A., & Özkan, M. S. (2019). Ergenlerin gelecek kaygıları ile psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkide yaşam doyumunun aracı rolü. *Yaşam Becerileri Dergisi*, 3(5), 23-37.

Erkoç, B., & Daniş, M. Z. (2020). Üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlık düzeylerinin tespit edilmesine yönelik bir araştırma. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 34-42.

Gao, J., Zheng, P., Jia, Y., Chen, H., Mao, Y., Chen, S., Wang, Y., Fu, H., & Dai, J. (2020). Mental health problems and social media exposure during Covid-19 outbreak. *Plos One*, 15 (e0231924), 1-10.

Karal, E., & Biçer, B. G. (2020). Salgın hastalık döneminde algılanan sosyal desteğin bireylerin psikolojik sağlamlığı üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 129-156.

Kasapoğlu, F. (2020). Covid-19 salgını sürecinde kaygı ile maneviyat, psikolojik sağlık ve belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 15(4), 599-614.

Kimter, N. (2020). Covid-19 günlerinde bireylerin psikolojik sağlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (Özel Sayı), 574-605.

Kong, X, Zheng, K., Tang, M., Kong, F., Zhou, J., Diao, L., Wu, S., Jiao, P., Su, T., ve Dong, Y. (2020). Prevalence and factors associated with depression and anxiety of hospitalized patients with Covid-19. *MedRxiv*, 1-8.

Mo, X., Jian, W., Su, Z., Chen, M., Peng, H., Peng, P., Lei, C., Chen, R., Zhong, N., & Li, S. (2020). Abnormal pulmonary function in COVID-19 patients at time of hospital discharge. *European Respiratory Society*, 55, 2001217.

Okan, N., Yilmaztürk, M., & Kürüm, B. (2020). Bilinçli farkındalık ve psikolojik sağlık arasındaki ilişkide temel empati becerilerinin aracı rol etkisinin incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 319-335.

Öz, P., & Yılmaz, U. (2009). Ruh sağlığının korunmasında önemli bir kavram: Psikolojik sağlamlık. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 16(3), 82-89.

Qiu, J., Shen, B., Zhao, M., Wang, Z., Xie, B., & Xu, Y. (2020). A nationwide survey of psychological distress among Chinese people in the Covid 19 epidemic: implications and policy recommendations. *General Psychiatry*, 33(2), e100213.

Raghu, G., & Wilson, K. C. (2020). Covid-19 interstitial pneumonia: monitoring the clinical course in survivors. *Lancet Respir Med*, 8, 839-842.

Smith, B. W., Dalen, J., Wiggins, K., Tooley, E., Christopher, P., & Bernard, J. (2008). The Brief Resilience Scale: Assessing the ability to bounce back. *International Journal of Behavioral Medicine*, 15(3), 194–200.

Türktaş, H., & Oğuzülgen, İ. K. (2020). Covid-19 sonrası akciğer sekelleri: uzun dönem takip ve tedavi. *Tüberk Toraks*, 68(4), 419-429.

Wang, Y., Dong, C., Hu, Y., Li, C., Ren, Q., Zhang, X., Shi, H., & Zhou, M. (2020). Temporal changes of CT findings in 90 patients with Covid-19 pneumonia: A longitudinal study. *Radiology*, 296, e55-e64.

World Health Organization. (2020) Coronavirus Disease (Covid-19). https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1 adresinden 15.04.2022 tarihinde alınmıştır.